

"לגוי אחד בארץ"

(על הציונות הדתית ועל מדינת ישראל)

כשהיה חל יום העצמאות באחד מימי בה"ב שבהם נוהגים לומר סליחות, היה מו"ר הרב צבי יהודה קוק זצ"ל אומר סליחות ולאחריהן הלל בהתרגשות גדולה. שאלו את הרב זווין זצ"ל: כיצד ניתן לעשות זאת? תשובתו הייתה: אין סתירה בין השניים, הלל אומרים על המדינה, סליחות על הממשלה...

כל חיינו מורכבים מהבחנה זו שבין עצם ומקרים, בין הדבר לכשעצמו לבין תופעותיו. יש יהדות ויש יהודים. לצערנו לא תמיד יש זהות בין השניים, יש יהודים שיהדותם שורשית ויש שהיא קלושה. יש ציונות ויש ציונים. לא כל מי שמכנה את עצמו ציוני אכן מגשים את רעיון הציונות. תמיד יש פער בין רעיון לבין נושאו, בין אידיאל לבין הגשמתו, בין רצוי למצוי. כישלונם של האחרונים אינו חייב להטיל דופי ברעיון עצמו.

כל רעיון חייב להיבדק קודם כול מצד עצמו, אם הוא רעיון נכון או לא. שאלת הביצוע היא שאלה משנית, אם כי חשובה. רעיון שאינו בר ביצוע כלל עלול להישאר מופשט ומנותק. אך רעיון צודק ואמיתי הניתן באופן עקרוני לביצוע אינו יכול להיכשל. אם יש כישלון, הוא לא ברעיון עצמו אלא בתנאים שבהם הוא יושם, או באישים שהיו אמורים להוציאו אל הפועל. על כך אמרו חכמינו כי "אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם" ו"שבע יפול צדיק וקם".

לדוגמה, הרעיון של "ממלכת כוהנים וגוי קדוש" לא צלח במילואו לדאבונו עד כה. האם הפסול הוא ברעיון עצמו חלילה, או בנושאי הרעיון שלא יישמו אותו כהלכתו? אנו מאמינים שהרעיון נכון, ומשתדלים ליישמו עד כמה שידינו מגעת.

א. ריבונות יהודית ואתחלתא דגאולה

הרמב"ם (הלי' מלכים פרק יב) פוסק כאמורא שמואל שאין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד. אמנם לא זכינו עדיין לימות המשיח, אולם ב"ה זכינו לפריקת עול זרים מעל צווארנו. זהו **מפנה היסטורי** בתולדות עמנו למוד הסבל והתלאות, ההשפלה והדיכוי. מדינת ישראל היא חידוש ריבונותו של עם ישראל על ארצו אחרי אלפיים שנות גלות, ובעיקר אחרי השואה הנוראה שהשמידה שליש מעמנו. בין מקימי המדינה היו אמנם כאלו שלפי הגדרתם את עצמם לא שייכו את עצמם לעדת מאמיני ה'. אך ביניהם היו גם כאלו שכיהודים מאמינים ראו בהקמת המדינה יד ה' וקיום מצוות מן התורה. מדינת ישראל מאפשרת עלייה חופשית לכל יהודי ארצה, וזו מצוות ישיבת הארץ. המדינה מבטיחה במידת יכולתה את קיומו של כל אדם מישראל (גם אם לדעתנו אינה עושה די), וזו מצוות "לא תעמוד על דם רעך"¹. המדינה מאפשרת ומסוגלת ליישב את הארץ לארכה ולרחבה (גם כאן היא יכולה לעשות הרבה יותר בנגב, בגליל

1. וזאת למודעי, אין סמכות להקים צבא ולגייס אליו חיילים לשם הגנה על אזרחים ללא מסגרת ציבורית-ממלכתית. כי יחיד אינו חייב, ואולי אף אינו רשאי, להיכנס לספק סכנה כדי להציל אדם הנמצא בוודאי סכנה.

וביש"ע), וזו מצוות יישוב הארץ. המדינה מצהירה באופן עקרוני שהיא מדינת סעד, שבה כל נזקק ראוי לתמיכה (אם כי לצערנו יש לאחרונה שחיקה חמורה בתמיכה בזקנים, בחולים ובילדים), ובכך היא מקיימת את מצוות צדקה.

ימי המנוחה הרשמיים של המדינה הם שבת ומועדי ישראל. אף כאן היה מו"ר הרצ"י מדגיש את העובדה שהמדינה הוקמה בערב שבת ה' באייר תש"ח, אף שהמנדט הבריטי פקע רק ב-15 במאי למניינם, שחל אז בחצות ליל שבת. המדינה הצהירה עם קיומה שכמדינה היא אינה מחללת שבת. מוסדותיה הרשמיים שומרים כשרות (אף שרבים מראשיה ויועציה מחללי שבתות ואוכלי נבלות וטרפות לצערנו, אולם הם עושים זאת כאנשים פרטיים ואינם המדינה עצמה). במדינת ישראל הוקם המרכז התורני הגדול ביותר של העם יהודי (אמנם היחס לתורה מופלה לרעה לעומת השכלה אחרת, אך עם זאת עדיין אין מקום בעולם שבו המדינה תומכת בלימוד התורה כמדינת ישראל).

אדם הרואה את עצמו חילוני עלול להתייחס לכל אלו כאל חולין לכל דבר. יהודי מאמין חייב להשתדל לקיים מצוות ככל שניתן. הוא יראה בכל דבר בעל ערך - מצוה. "בכל דרכיך דעהו". הוא לא ייגרר אחרי השקפות חילוניות. הוא חייב להיות עצמאי בדעותיו ולכוון את כוונותיו הנכונות גם אם הן אינן מקובלות על אחרים. גם אם חלקים גדולים בציבור מצהירים על עצמם שאינם מקיימים מצוות, אדם מאמין שונה מהם ורואה במעשיהם הערכיים מצוה. מצוות ציבוריות אינן צריכות כוונה. בגולה לא הורגלנו כל כך לקיום מצוות ציבוריות. השינוי שחל עם קוממיותנו הוא חידוש הציבוריות היהודית לראשונה אחרי החורבן. אין נסיגה ממהפך זה. במילים אחרות: **הגלות הסתיימה!** גם מי שאינו מודה באתחלתא דגאולה מכיר לפחות בעקבתא דמשיחא.

יש לכך השלכות משמעותיות. ראשית כול, אין חזרה לגלות! שנית, יש לקדם את התהליך לקראת הגשמתו המלאה. גם מי שאינו מכיר באתחלתא דגאולה צריך לשאוף, ככל יהודי נורמלי, לתיקון העם והעולם. "כל ימי חיך - להביא לימות המשיח".

הציונות הדתית הלכה בעקבות גדולי התורה שסברו שאת הגאולה יש לקרב בידיים ולא לסמוך על כך שהדברים ייעשו מאליהם. 'תעשה' נאמר - ולא מן העשוי. הקב"ה עצמו סומך עלינו שנסייע לו כביכול בקידום התהליכים ואינו סומך רק על הניסים, אם כי אין ספק שיש גם ניסים ואנו מאמינים באפשרותם. עיננו הרואות איך כל מה שנעשה פה בדורות האחרונים היה בכל זאת בניסי ניסים.

ב. בין מדינה למדיניות

יש להפריד אפוא בין מדינה לבין מדיניות. מבחינתנו, המדינה היא ערך שניתן ליצוק בו משמעות דתית. גם אם המדיניות סוטה מדרך המלך, גם אם היא קשה וכואבת ברוח ובחומר - המדינה היא **מדינת ישראל**, ומבחינתנו היא תישאר כזאת עד ביאת משיח צדקנו, ויש סיכוי שתחזור לדרכה ותעלה מעלה מעלה. הדברים מפורשים ברמב"ם. הוא מפריד בין מלכות ישראל לבין מלכי ישראל. לדעתו ההלל הנאמר בחנוכה הוא על כך ש"**חזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה עד החורבן השני**" (ה' חנוכה ג, א). תקופה זו כוללת בתוכה גם את המלכים האכזריים, ינאי והורדוס. זה האחרון לא היה ממש יהודי, אלא בנו של עבד ממוצא אדומי, אך גם הוא היה בכל זאת חוליה, אם כי רופפת, בשושלת של בית חשמונאי.

אמנם מדיניותה הנוכחית של הממשלה בתחומים שונים אינה עולה בקנה אחד עם דרכה

האידיאלית של מדינה ישראלית. הקיטוב החברתי, העוני, קריסת שירותי הדת, הבאת נוכרים רבים והכרה ב"גיוורם", עידוד התרבות הפרוצה, ההחלטה על עקירתם של יישובים יהודים פורחים מעל אדמתם, המסחר בשבת - כל אלו ועוד הינם צללים כבדים. עם זאת עלינו לשאול את עצמנו: האם אלמלא המדינה המצב היה שונה לטובה? האם מדינת ישראל בתור שכזאת היא האשמה הבלעדית בכל התופעות הקשות? האם האלטרנטיבה של "מדינת כל אזרחיה" היא טובה יותר? האם אנו מעוניינים למחוק את שם ישראל ממדינתנו? האם אין חובתנו למנוע אפשרות זו? כיצד מונעים זאת, האם על ידי הכרה בהגדרה שלילית זו, או במאבק נגדה (בעיקר במישור ההסברתי)?

האם מי שאינו מרוצה מהחוננוי פוסל את הלחם שאותו הוא מוכר? האם יישאר רעב עקב כך? במבט לאחור, אילו יכולנו לחזור במנהרת הזמן 57 שנים אחורנית ולשאול את עצמנו מה היינו מעדיפים, את המשך המנדט הבריטי, או מדינה עברית **במתכונתה הנוכחית** - אין ספק שעלינו להודות לה' על כך שיש לנו מדינה משלנו, על אף פגמי ממשלותיה וחסרונות מנהיגיה, ולהעדיפה על פני כל אלטרנטיבה אחרת. לעומת הצללים הכבדים גדול האור הבוקע מציון. כפיות טובה היא להתעלם מכל היש הגדול ולא להודות לה' עליו. צרות אופק וקטנות מוחין היא להשליך מאורע קשה ואפילו כמה כאלו על כל התהליך הגדול של שיבת ציון, שהוא עדיין רק באיבו. ממילא לא ניתן לתהליך שייסוג אחורה. גם אם חלילה תטפח מציאות קשה על פנינו - לא נשלים עמה, אלא נעשה הכול (בדרכי נועם על פי הדרכתה של תורה) כדי לקדם את החברה הישראלית ליעודה.

ג. מסקנות אופרטיביות

להפרדה בין הממשלה והמדינה יש השלכות מעשיות. לא כל מחאה נגד מדיניות ממשלתית עכשווית היא ערעור על סמכותה של מדינת ישראל עצמה. אדרבה, מי שחרד לעתידה של המדינה ולאופייה הישראלי חייב למחות נגד מדיניות שגויה של ממשלה. אזרחות טובה אינה הופכת אנשים חושבים לרובוטים, או לעדר כבשים אילמות; היא אזרחות אכפתית, המביעה את כאבה על סטייה מדרכה הנכונה של המדינה, ועושה כל מאמץ להחזיר את המדינה לדרך המלך. מחאה עניינית אינה מערערת את אושיות המשטר הדמוקרטי. אדרבה, היא עשויה לחזקו. לא כל מי שמוחה על מדיניות ממשלתית מסכן כביכול את עצם קיומה של המדינה. אדרבה, במקרים רבים הוא פטריוט גדול יותר ממאשימו וממענישיו לשווא.

כל עוד אדם מכיר במדינה כמדינת ישראל ומעוניין בשלומה וטובתה הוא אינו אנרכיסט. מחאתו, גם אם היא קשה - כל עוד אין בה אלימות פיזית או מילולית - אין בה פגיעה במדינה עצמה אלא במדיניותה העכשווית של ממשלתה החולפת. ניצחון המוחים נגד מדיניות שגויה של משלה הוא ניצחון המדינה, בחינת "ניצחוני בני".

ד. היער והעצים

נתאר לעצמנו יער שעציו נכרתים זה אחר זה. אם לא יצמחו במקומם עצים חדשים, עלול הוא לחדול מלהיות יער. ניתן לומר כפרפראזה: מרוב עצים כרותים עלול היער להיעלם. למרות ההבחנה שהבחנו בין עצם למקרים, אי אפשר להתעלם לגמרי מתופעות העלולות לפגוע גם במדינה עצמה. הן כבר חורגות ממקרים בודדים בלבד, אלא עלולות לסדוק את היסודות עצמם שעליהן המדינה נשענת. ריבוי כמותן של התופעות וחומרתן עלול להשפיע גם על המהות.

אם הממשלה אינה מממשת במידת יכולתה את ריבונותו של העם על ארצו, אם היא אינה שומרת דייה על זהותו של העם היהודי ועל ביטחונו, אם אינה דואגת לצדק חברתי ואם אינה עושה את אשר ביכולתה לטפח את תרבותו המקורית - זו עלולה להיות יותר מאשר אפיזודה מקרית וחולפת. יש בכך חשש לחתירה תחת אושיותיה של המדינה עצמה **כמדינת ישראל**. אחת התופעות הקשות היא השפה שבה המדינה מדברת עם אזרחיה. השפה הרשמית היא אמנם ב"ה עברית, אך הלשון המשפטית היא לועזית. אפילו 'חוק יסודות המשפט', שיצר זיקה למשפט העברי - רוקן מתוכנו. פסיקות רבות מדי של בתי המשפט, ובראשם בית המשפט העליון, פוגעות במעמדה של המדינה כמדינת ישראל.

כשאנו חוגגים את עצמאותה של מדינת ישראל איננו כוללים את מערכת המשפט בכללה. יש הסבורים בטעות שהזהרות עם המדינה מחייבת גם הכרה במשפטה, ולא היא. כשם שאין סתירה בין הכרה במדינה לבין העובדה שאדם מחנך את ילדיו במסגרת דתית ולא במסגרת ממלכתית כללית, כך אין סתירה בין שמחה והודאה לה' על הקמת המדינה לבין הבעת צער וכאב על מסגרתה השיפוטית. ועל כך אנו מתפללים בכל יום "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה".

משל היער לא בא לייאש חלילה; הוא בא רק להזהיר שיש לשמור עליו שלא ייכחד ח"ו. בינתיים היער קיים עדיין ב"ה, למרות קרחות רבות שנוצרו בו. ויש גם סיכוי שהוא יתרענן ויתמלא בתנאי שנסמור עליו ונטפח אותו.

ה. היכן עובר הקו האדום?

כאמור, ריבונותו של העם היהודי בארצו היא המהות. מכאן זכותו של כל יהודי לעלות ארצה ולקבל אוטומטית את אזרחות המדינה שהיא פועל יוצא מעובדת עצמאותנו². הקו האדום שהוא הגבול בין המשך קיומה של המדינה לבין התפוררותה חלילה הוא הרעיון הנואל של הפיכת המדינה לימדינית כל אזרחיה. אם ח"ו תצא מחשבת נפל זאת לפועל יהיה זה יום חיסולה של מדינת ישראל (לא יקום ולא יהיה! אי"ה). ומכיוון שאין אומתנו אלא בתורתה והן כרוכות זו בזו כשלהבת בגחלת, גם הפרדה רשמית בין דת למדינה תנתק את המדינה חלילה משמה "ישראל". גם ביטול החינוך דתי והתורני חלילה עלול לערער את ישראליותה של המדינה. ייתכנו עוד כמה יסודות עקרוניים שהמדינה כמסגרת ממלכתית מזוהה על ידם כמדינת ישראל, ובלעדיהם אינה כזאת.

רואי שחורות רואים את חצי הכוס הריקה ואת הצללים יותר מאשר את האורות, ומסיקים מסקנות פזיזות מדי. הם מתייאשים ומייאשים. קנה המידה לאדם מאמין הוא שאינו נופל בייאוש. "קווה אל ה', חזק ויאמץ לבך", ועוד פעם "קווה אל ה'". עם זאת הוא אינו "רחפן" החי בעננים. הוא מתרומם מעל לעננים, ומשם הוא רואה את המציאות שתחתיו בעיניים אחרות, בעיניים מוארות.

אידיאליסט אמיתי אינו מתעלם מהמציאות הריאלית. הוא ריאליסט המאמין שניתן להפוך את האידיאל לריאל. השאלה העקרונית שהוא שואל את עצמו היא, האם הרעיון הוא נכון ואמיתי

2. אם כי יש למחות נמרצות על השימוש הציני בחוק השבות כדי להביא גויים גמורים ארצה על ידי הסוכנות היהודית וממשלת ישראל.

שכדאי להשקיע בו מאמץ על מנת להגשימו. ואזי גם המאמץ עצמו כדאי, מבלי להתחשב בתוצאות. תורה וארץ ישראל הן בין הדברים הנקנים בייסורים, כי עצם הנכונות לסבול למען מגלה את סולם הערכים והעדיפויות של האדם. אדם כזה הוא אדם ערכי, בין אם ישיג את מטרתו בין אם לא. המטרה כבר הושגה בעצם המאמץ ולא בהישג.

רבי אלכסנדר היה מתפלל: יהי רצון מלפניך ה' א-להינו שתעמידנו בקרן אורה ואל תעמידנו בקרן חשכה, ואל יזדה לבנו ואל יחשכו עינינו.

על כך שמעתי מפי מו"ר הגר"ש ישראל: וכי יש 'קרן חשכה'? כן, כשצובעים את המציאות בצורה מלאכותית ומוגזמת בצבעים קודרים, מבלי להשאיר בה קרן אור, זוהי 'קרן חשכה'. אנו מתפללים אל ה' שיעמידנו בקרן אורה, שלא יכה מאור עינינו, שנראה את המציאות בראייה מאוזנת, וממילא גם אופטימית, את האורות יחד עם הצללים. והאר עינינו בתורתך.

אביא רק נתון אחד שקרן החשכה מסתירה אותו מעינינו. מספר התלמידים בחינוך הדתי בכיתות א-ב בשנה הבעל"ט הוא יותר ממחצית מסך התלמידים הכללי במגזר היהודי! כמובן, לא רק הכמות קובעת אלא גם האיכות. יש לשמור על כך שמספר היוצאים ממסגרות החינוך הדתי יהיה לא פחות ממספר הנכנסים אליו, אם לא יותר. תוצאות חינוכיות טובות אלו ניתן להשיג רק באמונה שהאמת שלנו - סופה לנצח. האמונה והתקווה הן המאפשרות להתמודד עם המציאות ולהעלותה. ייאוש גורם בעצמו לכך שהמציאות תידרדר יותר. אין אפשרות לחנך את דור העתיד מבלי להציג בפניו עתיד ריאלי בר סיכוי. הדור הצעיר יזדהה אתנו יותר אם ידע שהעתיד הוא שלנו.

1. התחברות - תשובה ל'התנתקות'

מטרה זו לא תושג על ידי התנתקות מהמדינה. לא על ידי שלילת זהותה כמדינת ישראל. בכך רק נחריף את הבעיה. אלא אדרבה, על ידי התחברות, על ידי הזדהות, על ידי הודאה לה' על יציאתנו מעבדות לחירות ועל ידי השקעת מאמץ גדול יותר ליצוק תוכן חיובי לחירות זו. השפעה חיובית תיתכן רק על ידי התחברות. אפילו ירמיה הנביא, שבשעה קשה לישראל אמר: "מי יתנני במדבר מלון אורחים ואעזבה את עמי ואלכה מאתם, כי כולם מנאפים, עצרת בוגדים" (ירמיהו ט, א) - לבסוף לא נטש את עמו. כשנבזרזאדן שר הטבחים מציע לו: "ועתה הנה פיתחתך היום מן האזיקים אשר על ידך, אם טוב בעיניך לבוא אתי בבל - בוא ואשים את עיני עליך" (שם מ, ד) - ירמיה נושא בעול עם אחיו ודוחה את הצעתו של נבזרזאדן: "ועודנו לא ישוב..." (שם פס' ה). ובסיטואציה אחרת, כששארית הפליטה מחליטה לרדת מצרימה, בניגוד לדעתו של ירמיהו, הוא אינו נוטש אותה אלא יורד עמה מצרימה.

הדרך היחידה להוביל את מדינת ישראל לקראת ייעודה היא רק דרך השפעה חיובית. התנתקות מצד חוט השדרה האמוני של המדינה: הציבור היחיד המחבר תורה וציון, דת ומדינה - תזיק לא רק למדינה אלא לא פחות לתורה ולחברה הדתית. המדינה עלולה להידרדר ולהתרחק יותר מערכיה היהודיים שעדיין קיימים בה, ואזי התוצאה עלולה להיות באמת ניתוק המדינה חלילה משורשיה היהודיים. ההשפעה השלילית של חברה המנותקת לגמרי משורשיה על הדור הצעיר בעיקר תהיה קשה שבעתיים. מצבם של ארץ ישראל, של תורת ישראל ושל עם ישראל יהיה חמור הרבה יותר.

דווקא משום שיש סכנה שהחברה הישראלית לא תתקדם אל ייעודה, ואולי אף עלולה לסגת ממנו, מי שיכול להציל את המדינה ולהשיב אותה לדרך המלך - הוא רק הציבור המאמין בכך

שמדינת ישראל אינה אפיזודה מקרית וחילונית לחילה, אלא פרי השגחה א-להית, ושהיא חלק מתהליך ארוך ומפותל של שיבת ציון.

כל מי שבאמת מעוניין שמדינת ישראל תהיה ראויה לשמה חייב לנקוט באמצעים יעילים, מקרבים ולא מרחקים, מושכים ולא דוחים. סגנון ההתבטאות, היחס למדינה ולאזרחיה חייב להתנתק מכל נתק. רק מי ששמח בשמחתה של המדינה, מטה שכם לבניינה וחרד לשלומה יכול לצפות שאזרחי המדינה יחושו גם בכאב על המחדלים והטעויות של ממשלתם וישתדלו לתקנם. תשובתנו להתנתקות אינה 'נתק תחת נתק' אלא דווקא "חבורה תחת חבורה".

מדינת ישראל תצטרך להתמודד בעתיד עם משימות קשות בתחום הביטחוני, המדיני, החברתי, הכלכלי והתרבותי. היא תזדקק לכוחות אמונה גדולים ולתעצומות נפש. היא תוכל לשאוב זאת רק מציבור ציוני-דתי גדול, חזק ומגובש, בעל כישורים ויכולות לפעול בכל התחומים האפשריים, כל אחד ואחד בתחומו. עליו להוות דוגמא לנחישות, לעוצמה, לאמונה, ליכולת להתמודד עם משברים, מבלי להתמוטט, בלי להתייאש ובלי להישבר. איננו יודעים מה ה' רוצה. דבר אחד אנו כן יודעים: ש"לפום גמלא שיחנא" (ה' מעמיס על הגמל לפי יכולתו לשאת משא). דרכנו היא הנכונה והיא נבחנת עתה במבחן האמיתי והקשה, לפי המאמץ שאנו משקיעים ולא בהכרח לפי התוצאות.

כבר עתה אפשר לומר שגוש קטיף, לדוגמא, מהווה סמל לכוח עמידה, לחוט שידרה ולחוזק אמונה. למרות אלפי הפצמ"רים, ולמרות החשש הנורא שגורל החבל נחתך כביכול, ציבור נפלא זה אינו נופל ברוחו וממשיך להעמיק את אחיזתו במקום, בחינת "כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ". עצם ההמשך ללא הפוגה של לימוד התורה, הפיתוח והבנייה, הזריעה והשתילה למרות הכול - הוא מטרה לעצמו. הוא כבר רשם דף הוד וגבורה בספרי ההיסטוריה. ועוד יסופר לדורות על הגבורה הגדולה שגילה גוש קטיף בימים נוראי הוד אלו, על שהוא ממשיך בנחישות בדרכו, למרות כל המשברים ועל אף כל הנחשולים. וכל זאת ללא אלימות כלשהי, לא פיזית ולא מילולית. האהבה והאמונה ינצחו בסופו של דבר. דוגמא אישית כגון זו היא הדרך שבה הציונות הדתית כולה צריכה ללכת ולהוליך אתה את המדינה כולה.

קווה אל ה', חזק ויאמץ לבך, וקווה אל ה'.

